

TASVIRIY FAOLIYAT ORQALI BOLALAR KREATIV FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISHDA TARBIYACHI KOMPETENTLIGI VA KREATIVLIGINING O'RNI

M.R.Rizoyeva¹ 

Mas'ul muallif: Rizoyeva Muslima Raxmonovna, Buxoro davlat pedagogika institute Maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi.

e-mail:
rizoyevamuslima@buxdpi.uz

Accepted: 19 Sentabr 2026
Published: 19 Sentabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Rizoyeva, M. R. TASVIRIY FAOLIYAT ORQALI BOLALAR KREATIV FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISHDA TARBIYACHI KOMPETENTLIGI VA KREATIVLIGINING O'RNI / M. R. Rizoyeva // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 9, № 1. — B. 385–387.

1. Buxoro davlat pedagogika institute Maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada tasviriy faoliyat orqali bolalar kreativ fikrlashini rivojlantirishda tarbiyachi kompetentligi va kreativligining o'rni tahlil qilingan. Unda zamonaviy maktabgacha ta'limda tarbiyachining kasbiy-pedagogik, metodik, psixologik-pedagogik, kommunikativ, kreativ va refleksiv kompetentligi bolalarning ijodiy faolligi hamda kreativ tafakkurini rivojlantirishning muhim omili sifatida asoslangan. Maqolada tasviriy faoliyat mashg'ulotlarini tayyor namuna asosida emas, balki erkin ijod, mustaqil obraz yaratish, muammoli savollar, fantaziyaga asoslangan topshiriqlar va integratsiyalashgan yondashuv orqali tashkil etish zarurligi yoritilgan. Shuningdek, tarbiyachining kreativ yondashuvi bolalarda tasavvur, obrazli tafakkur, mustaqil fikr bildirish va o'z g'oyasini ijodiy ifodalash qobiliyatlarini shakllantirishga xizmat qilishi ilmiy-pedagogik jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, tasviriy faoliyat, kreativ fikrlash, tarbiyachi kompetentligi, tarbiyachi kreativligi, metodik kompetentlik, ijodiy yondashuv, erkin ijodiy muhit, refleksiv yondashuv.

РОЛЬ КОМПЕТЕНТНОСТИ И КРЕАТИВНОСТИ ВОСПИТАТЕЛЯ В РАЗВИТИИ КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ ДЕТЕЙ ПОСРЕДСТВОМ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация. В статье анализируется роль компетентности и креативности воспитателя в развитии креативного мышления детей посредством изобразительной деятельности. Профессионально-педагогическая, методическая, психолого-педагогическая, коммуникативная, креативная и рефлексивная компетентность воспитателя обосновывается как важный фактор развития творческой активности и креативного мышления детей в современном дошкольном образовании. Раскрывается необходимость организации занятий по изобразительной деятельности не на основе готового образца, а посредством свободного творчества, самостоятельного создания образов, проблемных вопросов, заданий, основанных на воображении, и интегративного подхода. Кроме того, с научно-педагогической точки зрения обосновано, что креативный подход воспитателя способствует формированию у детей воображения, образного мышления, способности самостоятельно выражать своё мнение и творчески воплощать собственные идеи.

Ключевые слова: дошкольное образование, изобразительная деятельность, креативное мышление, компетентность воспитателя, креативность воспитателя, методическая компетентность, творческий подход, свободная творческая среда, рефлексивный подход.

THE ROLE OF PRESCHOOL TEACHERS' COMPETENCE AND CREATIVITY IN DEVELOPING CHILDREN'S CREATIVE THINKING THROUGH VISUAL ARTS ACTIVITIES

Abstract. This article analyzes the role of preschool teachers' competence and creativity in developing children's creative thinking through visual arts activities. It substantiates professional-pedagogical, methodological, psychological-pedagogical, communicative, creative, and reflective competence as an important factor in fostering children's creative engagement and creative thinking in contemporary preschool education. The article emphasizes the need to organize visual arts activities not by relying on ready-made models, but through free creative expression, independent image creation, problem-based questions, imagination-based tasks, and an integrated approach. It also provides a scientific and pedagogical rationale for how a preschool teacher's creative approach contributes to the development of children's imagination, visual thinking, independent expression of ideas, and ability to represent their own ideas creatively.

Keywords: preschool education, visual arts activities, creative thinking, preschool teacher competence, preschool teacher creativity, methodological competence, creative approach, free creative environment, reflective approach.

Kirish. Bugungi globallashuv, raqamlashtirish va kompetensiyaviy yondashuv

sharoitida ta'lim tizimi tub transformatsion jarayonlarni boshdan kechirmoqda. Mazkur jarayon maktabgacha ta'lim tizimiga ham bevosita ta'sir etib, pedagog-tarbiyachi shaxsiga qo'yiladigan talablarni yangilamoqda. Zamonaviy tarbiyachi endilikda faqat tayyor bilim va ko'nikmalarni yetkazuvchi emas, balki bolaning mustaqil fikrlashi, ijodiy izlanishi, o'z qobiliyatini erkin namoyon etishi hamda kreativ fikrlashini rivojlantiruvchi kompetent pedagog sifatida faoliyat yuritishi zarur.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tasviriy faoliyat rasm chizish, bo'yash, applikatsiya, loy va plastilindan buyumlar yasash, konstruksiyalash, bezash kabi ijodiy faoliyat turlarini o'z ichiga oladi. Ushbu faoliyatlarda bolalarning tasavvuri, obrazli tafakkuri, estetik didi, rang va shakllarni idrok etishi, mustaqil fikr bildirish hamda o'z g'oyasini ijodiy ifodalash qobiliyatini rivojlantirishda keng imkoniyatlarga ega.

Biroq tasviriy faoliyatning mazkur imkoniyatlari to'liq ro'yobga chiqishi, eng avvalo, tarbiyachining kasbiy kompetentligi va kreativligiga bog'liq. Agar tarbiyachi tasviriy faoliyat mashg'ulotlarini faqat tayyor namunani ko'chirish, bir xil shakl chizish yoki belgilangan ranglardan foydalanish bilan cheklasa, bolalarda kreativ fikrlash yetarli darajada rivojlanmaydi. Aksincha, tarbiyachi bolalarni mustaqil izlanishga, o'z fikrini rasm orqali ifodalashga, yangi obrazlar yaratishga va tasavvurini erkin namoyon etishga yo'naltirsa, tasviriy faoliyat kreativ fikrlashni shakllantiruvchi samarali pedagogik vositaga aylanadi.

Ta'lim transformatsiyasi sharoitida tarbiyachining kompetentligi quyidagi tarkibiy qismlar orqali namoyon bo'ladi:

Kompetentlik turi	Mazmuni	Tasviriy faoliyatdagi namoyon bo'lishi
Kasbiy-pedagogik kompetentlik	Bolaning yosh xususiyatlari, psixologik ehtiyojlari va rivojlanish imkoniyatlarini bilish	Mashg'ulotni bolalarning yosh va individual xususiyatlariga mos tashkil etish
Metodik kompetentlik	Tasviriy faoliyat mashg'ulotlarini maqsadli, bosqichma-bosqich va ijodiy tashkil eta olish	Rasm, applikatsiya, loy ishi, konstruksiyalash jarayonida samarali metodlardan foydalanish
Kreativ kompetentlik	Noodatiy topshiriqlar ishlab chiqish, bolalarda tasavvur va ijodiy fikr uyg'otish	Fantaziyaga asoslangan savollar, erkin rasm va ijodiy topshiriqlar berish
Kommunikativ kompetentlik	Bola bilan samimiy muloqot qilish, uning fikrini tinglash va qo'llab-quvvatlash	Bolaning ijodiy g'oyasini hurmat qilish, uni rag'batlantirish
Refleksiv kompetentlik	O'z faoliyatini tahlil qilish, mashg'ulot natijalariga baho berish	Mashg'ulot samaradorligini tahlil qilish va metodikani takomillashtirish

Demak, tasviriy faoliyat orqali bolalar kreativ fikrlashini rivojlantirish tarbiyachining faqat rasm chizishni o'rgatish malakasiga emas, balki uning keng qamrovli pedagogik, metodik, kommunikativ, kreativ va refleksiv kompetentligiga bog'liqdir.

Kreativ tarbiyachi oddiy mashg'ulotni ham bola uchun qiziqarli, izlanishga undovchi va ijodiy jarayonga aylantira oladi. Masalan, "Olma rasmini chizing" degan oddiy topshiriq o'rniga "Sehrli bog'dagi olma qanday bo'ladi?", "Agar olma gapira olsa, u bolalarga nima der edi?", "Sen tasavvur qilgan daraxtda qanday mevalar o'sadi?" kabi savollar berilsa, bolaning tasavvuri va ijodiy fikrlashi faollashadi.

Bu jarayonda asosiy masala rasmning chiroyli chiqishida emas, balki bolaning mustaqil fikrlashi, tasavvur qilishi, yangi obraz yaratishi va o'z g'oyasini ifodalashidir. Bunday faoliyatni samarali tashkil etish esa tarbiyachidan kreativ yondashuv, pedagogik sezgirlik va metodik mahoratni talab qiladi.

Tarbiyachi kreativligi quyidagi holatlarda yaqqol namoyon bo'ladi:

- mashg'ulot mavzusini bolalar hayoti va qiziqishlari bilan bog'lashda;
- tayyor namunadan ko'ra erkin ijodga imkon berishda;
- bolalarga muammoli va fantaziyaga asoslangan savollar berishda;
- rang, shakl va material tanlashda bolalarga mustaqillik berishda;
- bolalarning noodatiy javoblarini qo'llab-quvvatlashda;
- ijodiy ishlarni baholashda faqat natijaga emas, jarayonga ham e'tibor qaratishda.

Masalan, tarbiyachi "Kuz manzarasi" mavzusini o'tkazayotganda barcha bolalarga bir xil daraxt, bir xil barg, bir xil rangdan foydalanishni buyurmasligi kerak. Aksincha, "Kuzning kayfiyati qanday rangda?", "Shamol barglar bilan qanday o'ynaydi?", "Sening kuz fasling qanday ko'rinadi?" kabi savollar orqali har bir bolani individual ijodga yo'naltirishi lozim. Bunday yondashuv bolaning ijodiy mustaqilligini, obrazli tafakkurini va estetik idrokini rivojlantiradi.

Amaliyotda tasviriy faoliyat mashg'ulotlarini tashkil etishda ayrim muammolar ham kuzatiladi. Eng asosiy muammolardan biri – tarbiyachining mashg'ulotni an'anaviy usulda, tayyor namuna asosida tashkil etishidir. Bunday holatda bola ijodkor emas, balki ijrochi sifatida harakat qiladi.

Ikkinchi muammo – tarbiyachilarning kreativ metodlardan yetarli foydalanmasligidir. Jumladan, muammoli vaziyat, ijodiy savol, erkin rasm, fantaziya, jamoaviy kompozitsiya, integratsiyalashgan mashg'ulot kabi usullar amaliyotda har doim ham tizimli qo'llanilmaydi.

Uchinchi muammo – bolalar ijodiy ishlarni baholashda faqat tashqi ko'rinish, chiroylilik va namunaga o'xshashlikka e'tibor berilishidir. Aslida tasviriy faoliyatda bolaning mustaqil fikri, yangicha yondashuvi, obraz yaratishi, rang tanlovi va izlanish jarayoni ham muhim baholash mezonlari bo'lishi kerak.

To'rtinchi muammo – tarbiyachilarning kreativ kompetentligini rivojlantirishga qaratilgan metodik ta'minot, seminar-trening va amaliy tavsiyalarining yetarli emasligidir. Bu esa bolalarda kreativ fikrlashni rivojlantirish jarayonining samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Bolalarning kreativ fikrlashini rivojlantirish uchun, avvalo, tarbiyachining kreativ-metodik kompetentligini rivojlantirish zarur. Buning uchun quyidagi yo'nalishlar muhim hisoblanadi.

Birinchidan, tarbiyachilar tasviriy faoliyat mashg'ulotlarida tayyor namunani ko'chirtirishdan voz kechib, bolaga mustaqil tanlov imkoniyatini berishi lozim. Bola rasmda qaysi rangdan foydalanishi, qanday obraz yaratishi, mavzuni qanday talqin qilishi mumkinligini o'zi tanlasa, uning ijodiy fikrlashi rivojlanadi.

Ikkinchidan, tarbiyachi har bir mashg'ulotda kreativ savollardan foydalanishi kerak. Masalan: "Bu rasmda yana qanday voqea bo'lishi mumkin?", "Sen bu rangni nima uchun tanlading?", "Agar bu qahramon jonlansa, nima der edi?", "Rasmingdagi eng qiziq joy qaysi?" kabi savollar bolani fikrlashga, o'z ishini tushuntirishga va ijodiy qaror qabul qilishga o'rgatadi.

Uchinchidan, mashg'ulotlarda integratsiyalashgan yondashuvdan foydalanish zarur. Tasviriy faoliyatni ertak, musiqa, tabiat bilan tanishtirish, nutq rivojlantirish va o'yin faoliyati bilan bog'lash bolalarning idroki, tasavvuri va ijodiy tafakkurini kengaytiradi.

To'rtinchidan, tarbiyachi bolalar ijodiy ishlarini baholashda "to'g'ri" yoki "noto'g'ri" degan yondashuvdan voz kechishi zarur. Chunki ijodiy faoliyatda har bir bolaning tasavvuri, tajribasi va ifoda usuli individual bo'ladi. Baholashda bolaning mustaqil fikr bildirishi, yangicha obraz yaratishi, rang va shakllarni erkin tanlashi, topshiriqqa ijodiy yondashishi, o'z ishini izohlab bera olishi hamda mashg'ulot jarayonida faollik ko'rsatishiga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq.

Beshinchidan, tarbiyachilar uchun kreativ pedagogika, tasviriy faoliyat metodikasi va bolalar ijodkorligini rivojlantirish bo'yicha maxsus metodik seminarlar tashkil etilishi lozim. Chunki kompetent va kreativ tarbiyachigina kreativ bola shaxsini shakllantira oladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotida tasviriy faoliyatni samarali tashkil etuvchi tarbiyachi quyidagi model asosida faoliyat yuritishi maqsadga muvofiq:

Bosqich	Mazmuni	Kutiladigan natija
Maqsadni belgilash	Bolalarda faqat rasm chizish ko'nikmasini emas, balki tasavvur, mustaqil fikrlash va ijodiy ifodani rivojlantirish	Mashg'ulotning kreativ rivojlantiruvchi yo'nalishi belgilanadi
Ijodiy muhit yaratish	Bolani xato qilishdan qo'rqmaydigan, o'z fikrini erkin ifodalaydigan muhit bilan ta'minlash	Bola erkin fikrlash va ijod qilishga intiladi
Kreativ topshiriq berish	Tayyor namunaga emas, muammoli savol va fantaziyaga asoslangan topshiriqlardan foydalanish	Bolada ijodiy tasavvur va obrazli tafakkur rivojlanadi
Faoliyat jarayonini kuzatish	Bolaning ijodiy harakatlarini qo'llab-quvvatlash, zarur paytda yo'naltiruvchi savollar berish	Bola mustaqil ijodiy qaror qabul qiladi
Refleksiya tashkil etish	Mashg'ulot yakunida bolalarga o'z ishini tushuntirish, his-tuyg'ularini ifodalash imkonini berish	Bola o'z ijodiy faoliyatini anglaydi va baholaydi

Ushbu model tarbiyachi kompetentligi va kreativligini amaliy faoliyatda namoyon etish bilan birga, bolalarning kreativ fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ta'lim transformatsiyasi jarayonida maktabgacha ta'lim pedagoglarini tayyorlash va qayta tayyorlashda tasviriy faoliyat metodikasi, kreativ topshiriqlar ishlab chiqish, bolalar ijodkorligini baholash, erkin ijodiy muhit yaratish va refleksiv pedagogik yondashuvni shakllantirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Chunki zamonaviy maktabgacha ta'limda tarbiyachi kompetentligi va kreativligi nazariy tushuncha bo'lib qolmasdan, bevosita amaliy faoliyatda – bolalarning ijodiy tafakkurini shakllantirish jarayonida namoyon bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim transformatsiyasi jarayonida tasviriy faoliyat orqali bolalarning kreativ fikrlashini rivojlantirish, avvalo, tarbiyachining kasbiy kompetentligi va kreativligiga bog'liq. Tarbiyachi qanchalik metodik jihatdan puxta tayyorlangan, ijodkor, izlanishga moyil va bolalarning individual imkoniyatlarini hisobga oladigan bo'lsa, tasviriy faoliyat shunchalik samarali tashkil etiladi.

Tasviriy faoliyat bolalarda faqat rasm chizish yoki buyum yasash ko'nikmasini emas, balki tasavvur, obrazli tafakkur, estetik idrok, mustaqil fikrlash va ijodiy ifoda qobiliyatlarini ham rivojlantiradi. Shu sababli mazkur faoliyatni tayyor namunani takrorlash asosida emas, balki erkin ijod, kreativ savollar, integratsiyalashgan mashg'ulotlar, mustaqil tanlov va refleksiv yondashuv asosida tashkil etish maqsadga muvofiqdir.

Kreativ bola shaxsini tarbiyalash uchun, eng avvalo, kreativ va kompetent tarbiyachi zarur. Aynan shunday pedagog maktabgacha yoshdagi bolalarning tasavvuri, mustaqil fikrlashi va ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishga qodir bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
- [2] "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. Takomillashtirilgan ikkinchi nashr. – Toshkent, 2022.
- [3] Hasanboyeva O.U., Tadjieva M.X., Toshpo'latova Sh.Q. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Ilm ziyo, 2011.
- [4] Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – Москва: Просвещение, 1991.
- [5] Craft A. Creativity in Schools: Tensions and Dilemmas. – London: Routledge, 2005.